

**ТУРЕЦЬКА МОВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-
МОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ГІМНАЗИСТІВ У
СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ**

Надія Ухіна,
*учитель-методист турецької мови
Київської гімназії східних мов № 1,
Заслужений вчитель України*

Україна як рівноправний суб'єкт міжнародних відносин, розбудовуючи національну систему освіти, враховує набутий досвід у вивченні історії, економіки, культури своїх сусідів, сприяє її інтеграції у світовий культурно-освітній простір. До таких сусідів відносимо Турецьку Республіку, яка визнала державну Незалежність України 16 грудня 1991 року та встановила дипломатичні відносини з нашою державою 3 лютого 1992 року. Туреччина досягла значних успіхів у багатьох сферах, підтримує територіальну цілісність України, розвиває відносини з нашою державою в багатьох сферах, у тому числі в культурно-освітній. Вивчення турецької мови стало нагальною потребою в Україні та формує готовність громадян до міжкультурної взаємодії, сприяє вихованню культури миру, толерантності, розвиває почуття дружби українського й турецького народів. З 1993 року в Київській гімназії-інтернаті східних мов № 1 (з 2003 року – Київська гімназія східних мов № 1) було запроваджено навчання турецької мови учнів 1–11 класів за авторськими навчальними програмами українських педагогів (Н.М. Ухіна та ін.).

Турецька мова є державною мовою Турецької Республіки. Нею користується населення Туреччини (приблизно 65 млн) і Кіпру. Вона належить до алтайської сім'ї огузької групи огузо-сельджукської підгрупи тюркських мов, якою розмовляють народи Закавказзя та Північного Кавказу (азербайджанці, калмики, кумики), Середньої Азії (туркмени, узбеки, киргизи, казахи), Поволжя (татари, башкири, чуваші), Сибіру (якути, хакаси), а також частина населення Афганістану, Ірану, Іраку, Кіпру, Македонії, Молдови. Спорідненими з турецькою мовою є гагаузька, азербайджанська та туркменська мови. Сучасна турецька літературна мова є результатом багатівікового процесу розвитку мови огузо-сельджуцьких племен. Упродовж усієї історії свого розвитку турецька мова аглютинативного типу відчула на собі потужний вплив різносистемних мов. Виникнення писемної норми ототожнюється з терміном «османська мова», офіційна державна мова, якою писалися фірмани (укази) султана, велося діловодство, судові справи.

Культурна орієнтація Туреччини на Європу в епоху Танзімату спричинила появу запозичень з європейських мов. Тільки після занепаду Османської імперії, розвитку національно-визвольного руху та проголошення республіки (1923 р.) у Туреччині були створені умови для проведення реформ у галузі мови. Ці реформи в турецькій мовній політиці мають назву «Мовна революція». Термін «османська мова» було замінено терміном «турецька мова». Найвизначнішою стала реформа алфавіту (1928 р.) – перехід з арабської графіки на латинську, співвідносний з фонемним складом турецької мови [2, с. 53–54].

Турецька мова характеризується низкою притаманних їй основних генетичних і типологічних рис: у лексиці – спільністю основного фонду; у фонетиці – притаманними тюркським мовам законами сингармонізму; у морфології – аглютинативним типом форм словотвору та словозміни; у синтаксисі – фіксованим порядком членів словосполучень і речень. За морфологічною структурою турецька мова належить до типу аглютинативних мов. У лексичний фонд турецької мови входить спільний словниковий фонд тюркських мов та іншомовні запозичення [2, с. 53–54]. Джерелами поповнення й оновлення лексичного складу та термінологічної системи турецької мови стали, зокрема, генетично тюркська лексика з письмових літературних пам'яток, лексика з діалектів турецької мови, використання словотвірних засобів турецької мови, здебільшого афіксальний спосіб, конверсія та складання основ.

«Мовна революція», яка мала на меті оновлення турецької мови, ліквідувала розрив між літературною мовою і нормами розмовної мови, значно підвищила рівень власне турецької лексики, розширила соціальні функції

мови завдяки розвитку термінологічних і стилістичних систем турецької мови.

Варто зазначити, що організація навчання турецької мови учнів 1–11 класів як першої іноземної мови (друга іноземна – англійська мова) відбувається на засадах сучасних європейських стратегічних документів у галузі навчання іноземних мов, до яких відносимо «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: навчання, викладання і контроль» [1], а також Європейські Стандарти [3], які спрямовують діяльність сучасної школи на формування мовної особистості як стратегічного орієнтира шкільної освітньої політики. Розуміємо стратегію навчання іноземної мови як загальну концепцію оволодіння предметом, яка ґрунтується на певних лінгвістичних, психологічних, дидактичних принципах і визначає підхід до навчання, адже сьогодні відбуваються зміна педагогічної парадигми – з формальної й універсальної на науково-дослідницьку і когнітивно орієнтовану, що забезпечує психічно комфортну для особистості пізнавальну діяльність [8, с. 131].

До стратегічних напрямів розвитку сучасної іншомовної освіти в Україні, у тому числі й у гімназії східних мов, відносимо: комунікативне спрямування процесу навчання, застосування діяльнісної технології навчання іншомовного спілкування, особистісно орієнтовану парадигму процесу навчання, культурологічне спрямування навчальної діяльності та застосування сучасних принципів добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного та інформаційного матеріалу до змісту шкільних підручників з іноземних мов (за В. Редьком) [4].

Розроблений експериментальний проєкт «Концепція навчання східних мов у Київській гімназії східних мов № 1» (2006 р.) містить загальні відомості про східні мови (у тому числі про турецьку мову) та особливості їх навчання в гімназії (мета навчання, завдання, принципи, зміст, методичні підходи до освітнього процесу, основні вимоги до рівнів володіння турецькою мовою, визначена класифікація засобів навчання, позаурочної, позашкільної діяльності, особливості контролю за освітнім процесом) [6, с. 112–113]. Наш досвід викладання турецької мови з використанням сучасних педагогічних технологій переконує, що особливу увагу слід приділяти зрівноваженій складовій ритміці турецьких слів, яка підтримує належну вимову голосних, а також вимові ненаголошених складів. У вимові учнів також потрібно постійно контролювати правила наголошування. Турецька мова має чіткі правила наголосу, завдяки яким розрізняються лексико-граматичні значення слів. Лексичний склад турецької мови дуже різноманітний.

Позаурочна, позашкільна діяльність з турецької мови є постійним складником педагогічної системи іншомовної освіти в гімназії. В організації позаурочної, позашкільної діяльності з турецької мови педагогічний колектив керується такими принципами:

- а) зв'язку із сучасним життям українського та турецького народів;
- б) розвитку культурно-мовних цінностей учнів [5];
- в) розвитку комунікативної активності гімназистів;
- г) урахування мовленнєвої компетенції школярів;
- г) наступності позаурочної діяльності з навчальним змістом уроків турецької мови;
- д) урахування вікових особливостей учнів;
- е) поєднання колективних, групових, індивідуальних, інтерактивних, проектних форм діяльності;
- є) використання міжпредметних, міжкурсівих зв'язків у позаурочній, позашкільній діяльності з турецької мови;
- ж) мовного стажування учнів і педагогів у Туреччині;
- з) реалізації проекту «Інші країни, інші культури» ПАШ ЮНЕСКО (вивчення природної та культурної спадщини ЮНЕСКО в Туреччині);
- и) участі в міжнародних олімпіадах знавців турецької мови;
- і) співпраці з культурним центром Інституту імені Юнуса Емре, з Посольством Турецької Республіки в Україні тощо [7].

Позаурочна, позашкільна діяльність з турецької мови спрямована на:

- формування стійкого інтересу до турецької лінгвостільноти;
- створення сприятливих умов для професійного самовизначення, саморозвитку та самореалізації особистості в галузях життєдіяльності суспільства, пов'язаних зі знанням турецької мови.

Поетапна діяльність спрямована на формування в учнів загальнолюдських, етнонаціональних, культурно-мовних, морально-громадянських цінностей, полікультурних компетентностей особистості; на практичне застосування здобутих лінгвістичних, країнознавчих, культурологічних знань у майбутній професійній діяльності; зростання конкурентоспроможності особистості в ринкових умовах, в умовах інтеграції української системи освіти у світовий культурно-освітній простір; створення умов для самовизначення самореалізації особистості гімназистів.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
2. Концепція навчання східних мов у Київській гімназії східних мов №1. Київ : Енергія плюс, 2007. 112 с.

3. Локшина О. І. Про навчання іноземних мов у Європі. *Рідна школа*. 2001. № 12. С. 73–75.

4. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : моногр. Київ : Пед. думка, 2017. 628 с.

5. Савченко М. Науково-теоретичні підходи до розвитку культурно-мовних цінностей у контексті дослідно-експериментальної роботи в гімназії. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 160–171.

6. Ухіна Н. М. Київська гімназія східних мов № 1. *Літопис досягнень сучасної України: Успішні професіонали України*. Київ : Альфа-Віта, 2018. С. 112–113.

7. Ухіна Н. М. Турецька мова у контексті розвитку культурно-мовних цінностей та комунікативної компетентності гімназистів у педагогічній системі іншомовної освіти. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ : Фенікс, 2019. С. 255–258.

8. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. моногр. / авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. Е. Трубачева та ін.; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. Київ : Пед. думка, 2015. 288 с.